

ἠρμόσθησαν μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ περικαλύμματος αὐτῶν πρὸς τὰς μεταβληθείσας ἤδη συνθήκας τοῦ ἑαυτῶν βίου ¹⁾, διότι «μεταβιοῦν» δὲν σημαίνει βίον ἀλλὰ σσειν ἀλλ', ὡς ἡ προσθήκη «ἐπ' (οὐχὶ «μετ'» ἢ «κατ'») ὀλίγον χρόνον» ἀποδεικνύει, ἐπιβιοῦν, ἐπιζῆν. Κατὰ ταῦτα παρεδέχετο ὁ Ἀναξίμανδρος, εἰς τὴν μαρτυρίαν ἔχει ὀρθῶς, ὅτι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕδατος εἰς τὴν ξηρὰν ἀπόβασιν αὐτῶν δὲν ἔζησαν πλέον πολὺν χρόνον, ἀφ' οὗ δὴ εἶχον πλέον λάβη αὐξήσιν καὶ ἐπομένως σημαυτικὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν μέρος εἶχε παρέλθῃ. Ἐν τούτοις θὰ ὑπελάμβανε βεβαίως αὐτοὺς ζήσαντας ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τοσοῦτον χρόνον, ὅσος ἐξήκει, ἵνα αὐξήθωσι καὶ διατηρήσωσι τὰ ἔκγονα αὐτῶν μέχρ' οὗ δυνήθωσι ταῦτα νὰ ζήσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Ὅτι τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ ὁ φιλόσοφος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων χερσαίων ζώων ἐφήρμοσε, δὲν ἀναφέρεται ²⁾. ἐπειδὴ δὲ ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ῥητῶς διὰ τῆς παρατηρήσεως (Εὐσ. ἐνθ. ἀν.) «τὰ μὲν ἄλλα δι' ἑαυτῶν ταχὺ νέμεσθαι, μόνον δὲ τὸν ἄνθρωπον πολυχρόνιον δεῖσθαι τιθηνῆσεως», φαίνεται μᾶλλον ἀπίθανος τοιαύτη ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζώων ἐφαρμογὴ αὐτῆς. Τόσῳ ὀλιγώτερον τότε ὁμως δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τοιαῦτα δοξάζων ἡδύνατο νὰ ἔχει ἐν νῶ τὴν γενικὴν ἐννοιαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τελειότερου ὀργανισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπλουστέρου καὶ ἀτελεστέρου· ἀλλ' ὅ,τι ἠγάγευ αὐτὸν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἦτο μόνον ἡ σικέψις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, εἰ μὴ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς ἀρκούσαν ἤδη κεκτημένος αὐξήσιν, ἐν τῷ ὕδατι

¹⁾ Teichmüller, Studien zur Geschichte der Begriffe 64. ὡς ἡ ἐμὴ Phil. der Griechen I. 210, 4 ἐκδ. πλείω τοῦ δέοντος περὶ χωρεῖ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.

²⁾ Πρὸβλ. σελ. 9. σημ. 1.

μᾶλλον θὰ καθίστατο αὐτῷ δυνατὸν νὰ διατηρηθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, μέχρις οὗτου ἀποκτήσῃ τὴν ἰκανότητα νὰ ζήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. Δυνατὸν μὲν ἴσως τὸ ὅτι δι' αὐτομάτου γεννήσεως ἐσχηματίσθη ἐν τῷ ὕδατι ἀτελῆς ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς νὰ μὴ φαίνεται εἰς ἡμᾶς κατ' οὐδὲν εὐνοητότερον τοῦ ὅτι ἐγεννήθη αὐτὸς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς γῆς ἀνεπτυγμένος, κατ' ἐκείνους ὅμως τοὺς χρόνους ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα. Ἡ αὐτόματος γέννησις ἐπιστεύετο τότε γενικῶς, αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται αὐτὴν οὐ μόνον ἐπὶ τινῶν ἄλλων κατωτέρων ζῴων ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἐγχέλεων. ὅσα δὲ παραδείγματα τοιαύτης αὐτομάτου γεννήσεως καὶ ἂν ἐπίστευον ὅτι ἐγίνωσκον, οὐδεμία ὅμως εὐρίσκετο ἀναλογία πρὸς τὴν εἰς τῆς γῆς γέννησιν ἀνθρώπων σωματικῶς ἀνεπτυγμένων, τοῦ δὲ Ἀναξιμάνδρου ἡ ὑπόθεσις συνεφώνει βεβαίως πρὸς ὅ,τι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὡς πραγματικὸν γεγονός ἐνομίζετο. Ἡ ὑπόθεσις ἄρα τοῦ Ἀναξιμάνδρου παραβαλλομένη πρὸς τὰ περὶ αὐτοχθονισμοῦ διηγήματα τῆς μυθολογίας εἶνε τῷ ὄντι σημαντικὴ πρόοδος, διότι ζητεῖ νὰ ἐξηγητήσῃται τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δι' ἀναλογιών ἐκ τῆς φύσεως εἰλημμένων, ἐγγυτέραν ὅμως αὐτῆς συγγένειαν πρὸς νεωτέρας ἀποπείρας λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου δὲν δικαιούμεθα ν' ἀναζητῶμεν ἐν αὐτῇ.

Τῷ Ἀναξιμάνδρῳ συνεφώνει καὶ ὁ κατὰ τὸν Θεόφραστον (παρὰ Διογ. ΙΧ, 21) μαθητῆς αὐτοῦ γενόμενος Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, ὁ τῆς Ἐλεατικῆς σχολῆς ἰδρυτής, κατὰ τοῦτο, ὅτι τοὺς ἀνθρώπους ὑπελάμβανε γεννηθέντας κατὰ τὴν μετάβασιν τῆς γῆς ἀπὸ τῆς πηλώδους εἰς στερεὰν κατάστασιν (Phil. d. G. I, 498)· πῶς ὅμως ἐνόει τοῦτο, οὐδὲν περὶ τούτου ἡμῖν παραδέδοται. Πρὸς τούτοις ἐκ τῶν ἄλλων προσωκρατείων φιλοσόφων

εἷς μόνος ὑπάρχει, ὁ Ἀκραγαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς, οὐτινος αἱ δόξαι περὶ τῆς συστάσεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων ἀναμιμνήσκουσι νέας θεωρίας, εἰ καὶ γινώσκομεν ὅτι ἤδη τοῦ μὲν Ξενοφάνους ὁ μαθητῆς Παρμενίδης τοὺς ἀνθρώπους, ὁ δὲ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης βραδύτερον καὶ ὁ Δημόκριτος τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἐκ τοῦ πηλοῦ παρήγον (Phil. d. G. I, 528.245. 806), καὶ ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας μετεχειρίζετο τὴν εἰκασίαν ταύτην προστιθεὶς ὅτι τὰ μὲν σπέρματα τῶν φυτῶν ἔπεσον ἐκ τοῦ αἰέρος εἰς τὴν γῆν, τὰ δὲ τῶν ζῴων ἐκ τοῦ αἰθέρος (αὐτ. 906. κέφ.). Ἐκ τῆς γῆς λοιπὸν καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἔλεγεν ὅτι προῆλθον τὰ ὀργανικὰ ὄντα· ἀλλὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο δὲν ἐνόει αὐτὸς τόσον ἀπλῶς ὡς οἱ πλείστοι τῶν ἄλλων. Ἀπεφαλνέτο δὴλα δὴ ὅτι μόνον τὰ φυτὰ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς γῆς χρόνους, καὶ πρὶν ἀκόμη περικυκλωθῆ αὕτη ὑπο τοῦ ἡλίου, ἀνεβλάστησαν¹⁾· τὰ ζῶα τοῦναντίον ἐφρόνει ὅτι βραδύτερον ἐγένοντο. Τὸ ἐνεστῶς ζωϊκὸν βασίλειον προῆλθε κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα, κατόπιν μακρᾶς σειρᾶς ἀτελῶν μορφωμάτων²⁾. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἐγένοντο ἔτι, ὡς λέγει,

1) Πλουτ. Ἀρέσκ. Ε, κς, 4· »Ἐμπεδοκλῆς πρῶτα τὰ δένδρα τῶν ζῴων ἐκ γῆς ἀναδύναί φησι, πρὶν τὸν ἡλίον περιπλωθῆναι καὶ πρὶν ἡμέραν καὶ νύκτα διακριθῆναι. διὰ δὲ τῆς συμμετρίας τῆς κράσεως τὸν τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος περιέχειν λόγον· αὐξέσθαι δ' ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ γῇ θερμοῦ διζιρουμένου, ὥστε γῆς εἶναι μέρη, καθάπερ καὶ τὰ ἔμβρυα τὰ ἐν τῇ γαστρὶ, τῆς μήτρας μέρη κτλ.κ (Ἀριστ. Φυσ. ΙΙ, 8. 199. 6. 10) »πότερον οὖν καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἐγένετο, ὡσπερ τὰ βουγενῆ ἀνδρόπρωρα, οὕτω καὶ ἀμπελογενῆ ἐλαιόπρωρα, ἢ οὐ; ἄτοπον γάρ· ἀλλὰ μὴν ἔδει γε, εἴ περ καὶ ἐν τοῖς ζῴοιςκ.

2) Ὅτι παρεδέχετο τοῦτο ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ ὡς πρὸς τὰ φυτὰ, εἶνε παρὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Ἀρεσκόντων Ε. ΙΙΙ. ἀμφίβολον· διότι ἡ δόξα αὕτη οὔτε ἐν τοῖς Ἀρέσκ. Ε. ΚΕ. 4· οὔτε παρὰ Λουκρητίῳ Υ, 780 κεφ. 834 ἀναφαίνεται.

έντελείς ὀργανισμοί, ἀλλὰ μόνον τὰ μέρη τῶν ὀργανικῶν ὄντων κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων· οἶον κεφαλαὶ ἀνευ αὐχένων, βραχίονες ἀνευ ὤμων, ὀφθαλμοὶ ἀνευ μετώπων. Ὅσῳ δὲ μάλλον ἡ ἐνοῦσα δύναμις, ἣν ὁ Ἐμπεδοκλῆς φίλιαν ὠνόμαζεν, ἐκράτει τῆς χωρίζουσας ἦτοι τοῦ νείκουσ, τοσοῦτῳ μάλλον καὶ τὰ μέλη ταῦτα ἐφέροντο πρὸς ἀλληλα καὶ ἠνούντο. Ἀλλ' ἡ ἔνωσις ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ὅλως τυχαία. Ἐκαστον τῶν μεμονωμένων ὀργάνων ἐμιγνύετο τῷ πρώτῳ πλησίον κατὰ τύχην εὐρίσκομένῳ, ἀκριβῶς ὅπως ἀλλήλοις συνέπιπτον, καὶ οὕτω συνέστησαν τὸ πρῶτον ποικίλα τερατώδη πλάσματα, ταῦροι μετ' ἀνθρωπίνων κεφαλῶν καὶ ἀνθρωπομεγὰ κεφαλῶν ταυρείων, ὄντα διπλᾶ ἔχοντα στήθη καὶ διπλᾶς κεφαλᾶς, ὡς οἱ πρωτογενεῖς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Πλάτωνος, οὗς οὗτος παρὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἴσως παρέλαβεν· ἄρρεν καὶ θῆλυ γένος ἐν ἐνὶ σώματι συνηνωμένα καὶ τὰ ὅμοια. Ἀλλὰ τὰ τερατώδη ταῦτα μορφώματα ταχέως πάλιν κατεστρέφοντο ¹⁾. Μόνον περαιτέρα τις σειρά ὀργανικῶν προϊόντων ηὐδοκίμησεν οὕτως, ὥστε νὰ δύνωνται ταῦτα νὰ διατηρη-

¹⁾ Ἐμπεδ. ἔπη Mullach 307 — 325· 182 — 188. Ritter et Preller ἐνθ. ἀν. σελ. 103.

Ἡ πολλὰ μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν,
γυμνοὶ δ' ἐπλάζοντο βραχίονες εὐνίδες ὤμων,
ὄμματά τ' οἷ' ἐπλανᾶτο πενητεύοντα μετώπων.
αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μεῖζον ἐμίσγετο δαίμονι δαίμων,
ταῦτά τε συμπίπτεσκον ὕπῃ συνέκυρσεν ἕκαστα,
ἀλλὰ τε πρὸς τοῖς πολλὰ διηνεκῆ ἐξεγένοντο.

*

πολλὰ μὲν ἀμφιπρόσωπα καὶ ἀμφίστερν' ἐφύοντο,
βουγενῆ ἀνδρόπρωρα, τὰ δ' ἔμπαλιν ἐξανέτελλον
ἀνδροφυῆ βούκρανα, μεμιγμένα τῇ μὲν ἀπ' ἀνδρῶν
τῇ δὲ γυναικοφυῆ, διεροῖς ἠσκημένα γυλοῖς.

θῶσι καὶ πολλαπλασιασθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ σειρά αὕτη δὲν ἐσχηματίσθη διὰ μιᾶς. Πρῶτον ἐσχηματίσθησαν ἄμορφοί τινες μόνου ὄγκου ἐξ ὕδατος καὶ γῆς, ἄνευ ὄμως ἄκρων, γεννητικῶν μορίων καὶ γλώσσης, ἐκτιναχθέντες πρὸς τὰ ἐπάνω ὑπὸ τοῦ ἐγγείου πυρός· μετὰ ταῦτα ἐπῆλθε κατὰ πρῶτον ἡ διάκρισις τῶν γενῶν καὶ ὁ νῦν τρόπος τῆς γεννήσεως¹⁾. Πῶς δ' ἐνόει ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐπελθοῦσαν τὴν τελευταίαν ταύτην ἀλλοίωσιν τῶν ζωϊκῶν ὄργα-

¹⁾ Νῦν δ' ἄγ', ὅπως ἀνδρῶν τε πολυκλαύτων τε γυναικῶν

ἐγγυχίους ὄρπηκας ἀνήγαγε κρινόμενον πῦρ,

τῶνδε κλύ'. οὐ γὰρ μῦθος ἀπύσκοπος οὐδ' ἀδαήμων.

οὐλοφυεῖς (ὁ Ἀριστοτέλης ἐρμηνεύων τὴν λέξιν λέγει «ἀνάγκη σπέρμα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλὰ μὴ εὐθὺς τὰ ζῶα· καὶ τὸ «οὐλοφυεῖς μὲν πρῶτα» σπέρμα ἦγαν Φυσ. II, 8. 199, 6, 8. Ὁ δὲ Φιλόπονος ἐρμηνεύων τὸν Ἀριστοτέλην λέγει.» τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἂν αὐτῷ ἢ τὸ σπέρμα συνεστραμμένον καὶ ὅπως ἅμα ἔχον ἐν ἑαυτῷ τοὺς λόγους τοῦ φουομένου· παρὰ γὰρ τὸ τὴν τοῦ ὄλου φύσιν περιεχεῖν, τὸ ὄλοφυεῖς αὐτῷ κέκληται)

μὲν πρῶτα τύποι χθονὸς ἐξενέτελλον

ἀμφοτέρων ὕδατος τε καὶ οὐδατος αἴσαν ἔχοντες.

τοὺς μὲν πῦρ ἀνέπεμπ' ἐθέλον πρὸς ὁμοῖον ἰκέσθαι,

οὔτε τί πω μελέων ἐρχτόν δέμας ἐμφαίνοντας,

οὔτ' ἐνοπήν οὔτ' αὖ ἐπιχώριον ἀνδράσι γυῖον.

ἀλλὰ διέσπασται μελέων φύσις· ἢ μὲν ἐν ἀνδρός,

ἢ δὲ γυναικὸς ἐν.

*

τοὺς δὲ τε καὶ πόθος εἶλε δι' ὄψιος ἀμμιχθέντας.

Πῶς ἐφαντάζετο ὁ Ἐμπεδοκλῆς σχηματισθέντα τὰ νῦν ὄργανικά ὄντα ἐκ τῶν πρωτογενῶν ἐκείνων παρέχει ἡμῖν ἐν παράδειγμα ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ζῶων μορίων I, 1, 640. α, 10.» διόπερ Ἐμπεδοκλῆς οὐκ ὀρθῶς εἶρηκε λέγων ὑπάρχειν πολλὰ τοῖς ζῴοις διὰ τὸ συμβῆναι οὕτως ἐν τῇ γενέσει, ὅλον καὶ τὴν ῥάχιν τοιαύτην ἔχειν, ὅτι στραφέντος καταχθῆναι συνέβη.« Σιμπλ. Φυσ. 258· α, 6.» καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ Νεῖκος καὶ τὴν Φιλίαν παρὰ μέρος ἐπικρατεῖν ἐπὶ τ' ἀνθρώπων καὶ ἰχθύων καὶ θηρίων καὶ ὄρνέων Ἐμπεδοκλῆς φησι τάδε γράφειν.

νισμῶν, περὶ τούτου τοῦ ζητήματος οὐδὲν ὑπάρχει ἡμῶν παραδεδομένον· ὅτι δὲ αἱ διάφοροι πράξεις τοῦ δράματος τούτου τῆς ζωογονίας, αἱ εἰς τὴν γένεσιν τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπολήξασαι, ἀνελίχθησαν κατὰ τὴν ἀνω ἐκτεθείσαν τάξιν, βεβαιούται καὶ ὑπό τινος χωρίου τῶν ψευδοπλουταρχείων Ἀρεσκόντων¹⁾. Ἡ ἐκθεσις αὕτη, ὅσον παράδοξος καὶ ἂν ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἀκριβεστέρᾳ αὐτῆς διεξαγωγῇ, παρέχει πάντως ἀξιοσημελιωτά τινα σημεῖα συγκρίσεως πρὸς τὴν νεωτάτην θεωρίαν περὶ τῆς γενέσεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων. Ὡς αὕτη ὑποτίθησιν, ὅτι τὰ νῦν ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχοντα εἶδη τῶν ὀργανικῶν ὄντων δὲν συνέστησαν διὰ μιᾶς διὰ τινος ἐξ ἀρχῆς

τοῦτον μὲν βροτέων μελέων ἀριδείκετον ὄγκον·
 ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συνεργόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα
 γυῖα, τὰ σῶμα λέλογχε, βίου θαλέθουσιν ἐν ἀκμῇ,
 ἄλλοτε δ' αὖτε κακῆσι διατμηθέντα Ἐρίδεςσι
 πλάζεται ἀνδιχ' ἕκαστα περὶ ῥηγμῖνι βίοιο.
 ὡς δ' αὖτως θάμνοισι καὶ ἰχθύσιν ὕδρομελάθροις
 θηρσί τ' ὄρειλεχέεσσιν ἰδὲ πτεροβάμοσι κύμβαις.

Πλείονα παρέχει ἡ Philos. d. Gr. I, 718 κέφ. ἡς ἡ ἐκθεσις διορθοῦται πως διὰ τῆς παρούσης.

¹⁾ Υ, 19, 5: «Ἐμπεδοκλῆς τὰς πρώτας γενέσεις τῶν ζώων καὶ φυτῶν μηδαμῶς ὀλοκλήρους γενέσθαι, ἀσυμφυέσι δὲ τοῖς μόρλοις διεζευγμένας· τὰς δὲ δευτέρας συμφυομένων τῶν μερῶν εἰδωλοφανεῖς· τὰς δὲ τρίτας τῶν ἀλληλοφυῶν· τὰς δὲ τετάρτας οὐκ ἔτι ἐκ τῶν ὁμοίων, οἷον ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, ἀλλὰ δι' ἀλλήλων ἤδη κέφ.» Ἐὰν ἐνταῦθα τὸ «γενέσεις εἰδωλοφανεῖς» νοήσωμεν ὡς σημαῖνον γενέσεις τοιαύτας, αἵτινες φαίνονται ὡς ὁμοιώματα μηδὲν πραγματικὸν παριστάντα, ὡς φανταστικὰ πλάσματα, καὶ ἂν ἀντὶ τοῦ ἀδιανοήτου «ἀλληλοφυεῖς» (ἢ «δι' ἀλλήλων γενέσεις» ἔρχεται δὴ κατὰ πρῶτον τετάρτη τὴν τάξιν) γράψωμεν ἐκ τοῦ Ἐμπεδοκλέους Υ. 265 («οὐλοφυεῖς μὲν πρῶτα τύποι χθονὸς ἐξανέτελλον») ΟΥΛΟΦΥΕΙΣ, ἔχομεν τότε τὴν μαρτυρίαν συμφωνοῦσαν ἀκριβῶς πρὸς ὅ,τι ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἐμπεδοκλέους ὡς τὸ πιθανώτατον ἐξάγεται.

πρὸς τὴν γέννησιν αὐτῶν ἐστραμμένης σκοπίμου ἐνεργείας, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα μακρᾶς σειρᾶς ἀναπτύξεως, ἐκ τῶν προϊόντων τῆς ὁποίας μόνα ἐκεῖνα διεσώθησαν, εἰς ὅσα αἱ συνθήκαι μακροτέρας διαρκείας ἦσαν δεδομέναι τὸ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ κατασκευῇ, τὸ δὲ ἐν τῷ περιβάλλοντι αὐτὰ κόσμῳ· οὕτω παραδέχεται καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὅτι τοῦλάχιστον ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ζώων ἐπέτυχεν ἡ φύσις μόνον μετὰ ἐπανειλημμένως ἀποτυχούσας ἀποπείρας νὰ παραγάγῃ ὄντα ἰκανὰ νὰ ζήσωσι καὶ διαδοθῶσιν. Αὕτη ἡ συμφωνία πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐλογίσθη τῷ Ἀκραγαντίνῳ φυσιολόγῳ τοσοῦτον ὑψηλῇ, ὥστε ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς ὑλικῆς θεωρίας Lange I, 23. διαρρήδην λέγει ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς παρέσχέ τοῖς φιλοσόφοις τῆς ἀρχαιότητος ἐν ἀνεξεργάστῳ μὲν μορφῇ, ἀλλ' ἐν πλήρει εὐκρινείᾳ, ὅ,τι ἐπετέλεσεν ἐν τῷ παρόντι ὁ Δαρβίνοϋς. Ἡ ἀπόφανσις ὅμως αὕτη χρήζει περιορισμοῦ τινος οὐχὶ ἀσημάντου.

Ὁ Ἀριστοτέλης προτείνει ἐν Φυσικ. Ἀκροάσ. 1) τὸ

1) II, 8. «Λεκτέον δὴ πρῶτον μὲν διότι ἡ φύσις τῶν ἕνεκά του αἰτίων, ἔπειτα περὶ τοῦ ἀναγκάλου, πῶς ἔχει ἐν τοῖς φυσικοῖς· εἰς γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν ἀνάγουσι πάντες, ὅτι ἐπειδὴ τὸ θερμὸν τοιονδὶ πέφυκε καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ ἕκαστον δὴ τῶν τοιούτων, ταδὶ ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ καὶ γίνεται· καὶ γὰρ ἐὰν ἄλλην αἰτίαν εἴπωσιν, ὅσον ἀψάμενοι χαίρειν ἔωσιν, ὁ μὲν τὴν φίλιαν καὶ τὸ νεῖκος, ὁ δὲ τὸν νοῦν. Ἔχει δ' ἀπορίαν τί κωλύει τὴν φύσιν μὴ ἕνεκά του ποιεῖν μηδ' ὅτι βέλτιον, ἀλλ' ὥσπερ ὕει ὁ Ζεὺς οὐχ ὅπως τὸν σῖτον αὐξήσῃ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· τὸ γὰρ ἀναχθὲν ψυχθῆναι δεῖ, καὶ τὸ ψυχθὲν ὕδωρ γενόμενον κατελθεῖν· τὸ δ' αὐξάνεσθαι τούτου γενομένου τὸν σῖτον συμβαίνει. Ὅμοίως δὲ καὶ εἴ τῳ ἀπόλλυται ὁ σῖτος ἐν τῇ ἄλλῳ, οὐ τούτου ἕνεκα ὕει ὅπως ἀπόληται, ἀλλὰ τοῦτο συμβέβηκεν. Ὡστε τί κωλύει οὕτω καὶ τὰ μέρη ἔχειν ἐν τῇ φύσει, οἷον τοὺς ὀδόντας ἐξ ἀνάγκης ἀνατεῖλαι τοὺς μὲν ἐμπροσθίλους ὀξεῖς, ἐπιτηδελοὺς πρὸς τὸ δίκαιεῖν, τοὺς δὲ γομφίους πλατετεῖς

ζήτημα, ἂν ἐνεργῆ ἢ φύσις κατὰ σκοπόν, τοῦ βελτί-
στου ἕνεκα, ἢ μόνου κατὰ τυφλὴν ἀνάγκην, ὥστε τὰ
πάντα νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τέλος οὕτως ὡς ἡ βροχή, ἣτις
ἔχει μὲν τῷ ὄντι ὡς ἐπακολούθημα τὴν τοῦ σίτου αὔξη-
σιν, δὲν γίνεται ὁμῶς ἕνεκα τοῦ σίτου, ἀλλὰ μόνον διότι
αἱ ἀνερχόμεναι πρὸς τὰ ὕψη ἀναθυμιάσεις ψύχονται καὶ

καὶ χρησίμους πρὸς τὸ λεκίνειν τὴν τροφήν, ἐπεὶ οὐ τούτου ἕνεκα γε-
νέσθαι, ἀλλὰ συμπεσεῖν. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων μερῶν, ἐν
ἄλλοις δοκεῖ ὑπάρχειν τὸ ἕνεκά του. Ὅπου μὲν οὖν ἅπαντα συνέβη
ὡσπερ κἂν εἰ ἕνεκά του ἐγένετο, ταῦτα μὲν ἐσώθη ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου
συστάντα ἐπιτηδεύως· ὅσα δὲ μὴ οὕτως, ἀπόλετο καὶ ἀπόλλυται, κα-
θάπερ Ἐμπεδοκλῆς λέγει τὰ βουγενῆ ἀνδρόπρωρα. Ὁ μὲν οὖν λόγος,
ὅτι ἂν τις ἀπορήσειεν, οὗτος, καὶ εἰ τις ἄλλος τοιοῦτός ἐστιν· ἀδύνατον
δὲ τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον. Ταῦτα μὲν γὰρ καὶ πάντα τὰ φύσει ἢ αἰ
οὕτω γίνεται ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τῶν δ' ἀπὸ τύχης καὶ τοῦ αὐτομάτου
οὐδέν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τύχης οὐδ' ἀπὸ συμπτώματος δοκεῖ εἶναι πολλάκις
τοῦ χειμῶνος, ἀλλ' ἐὰν ὑπὸ κύνα· οὐδὲ καύματα ὑπὸ κύνα, ἀλλ' ἂν
χειμῶνος. Εἰ οὖν ἢ ὡς ἀπὸ συμπτώματος δοκεῖ ἢ ἕνεκά του εἶναι,
εἰ μὴ οἷόν τε ταῦτ' εἶναι μῆτ' ἀπὸ συμπτώματος μῆτ' ἀπὸ αὐτομά-
του, ἕνεκά του ἂν εἴη. Ἀλλὰ μὴν φύσει γ' ἐστὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὡς
κἂν αὐτοὶ φαῖεν οἱ ταῦτα λέγοντες. Ἔστιν ἄρα τὸ ἕνεκά του ἐν τοῖς
φύσει γινομένοις καὶ οὖσιν. Ἔτι ἐν ἄλλοις τέλος ἐστὶ τι, τούτου ἕνεκα
πράττεται τὸ πρότερον καὶ τὸ ἐφεξῆς. Οὐκοῦν ὡς πράττεται, οὕτω πέ-
φυκε, καὶ ὡς πέφυκεν, οὕτω πράττεται ἕκαστον, ἂν μὴ τι ἐμποδίζῃ.
Πράττεται δ' ἕνεκά του καὶ πέφυκεν ἄρα τούτου ἕνεκα. Οἷον εἰ οἰκία
τῶν φύσει γινομένων ἦν, οὕτως ἂν ἐγένετο, ὡς νῦν ὑπὸ τῆς τέχνης· εἰ
δὲ τὰ φύσει μὴ μόνον φύσει ἀλλὰ καὶ τέχνη γίγνοιτο, ὡσαύτως ἂν γί-
νοιτο ἢ πέφυκεν. Ἔνεκα ἄρα θατέρου θάτερον. Ὅλως τε ἢ τέχνη τὰ
μὲν ἐπιτελεῖ ἢ ἡ φύσις ἀδυνατεῖ ἀπεργάσασθαι, τὰ δὲ μιμεῖται. Εἰ οὖν
τὰ κατὰ τὴν τέχνην ἕνεκά του, δῆλον ὅτι καὶ τὰ κατὰ τὴν φύσιν· ὁ-
μοίως γὰρ ἔχει πρὸς ἀλληλα ἐν τοῖς κατὰ τέχνην καὶ ἐν τοῖς κατὰ
φύσιν τὰ ὕστερα πρὸς τὰ πρότερα. Μάλιστα δὲ φανερόν ἐπὶ τῶν ζώων
τῶν ἄλλων, ἃ οὔτε τέχνη οὔτε ζητήσαντα οὔτε βουλευσάμενα ποιεῖ·
ὄθεν διαποροῦσι τινες πρότερον νῦν ἢ τινι ἄλλῳ ἐργάζοντι οἷ τ' ἀρά-
χλαι καὶ οἱ μύρμηκες καὶ τὰ τοιαῦτα. Κατὰ μικρὸν δ' οὕτω προϊόντι
καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς φαίνεται τὰ συμφέροντα γινόμενα πρὸς τὸ τέλος,

καταπίπτουσιν ἔπειτα ὡς ὕδωρ. Διατί νὰ μὴ δύνηται, ἐρωτᾷ ὁ Ἀριστοτέλης, νὰ ἰσχύῃ τὸ αὐτὸ περὶ ὄλων τῆς φύσεως τῶν ἔργων; Διατί δὲν θὰ ἠδύνατο π. χ. ἡ ὀξύτης τῶν ἐμπροσθίων ὀδόντων καὶ ἡ πλατύτης τῶν γομφίων νὰ εἶνε τυχαῖόν τι, ἢ δὲ ὑπηρεσία, ἣν παρέχουσιν ἡμῖν κατὰ τὸ τρώγειν καὶ μασᾶσθαι, ἄσκοπόν τι ἐπακολούθημα τῆς τυχαίας ταύτης συναυτήσεως; Ἡδύνατό τις νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ὁμοίως ἔχει πανταχοῦ, ὅπου ἂν φαίνεται ὅτι πρόκειται ἡμῖν σκοπιμότης τις. » Ἐκεῖνα λοιπὸν τὰ ὄντα, παρ' οἷς τὰ πάντα οὕτω συνέβησαν, ὠσαυεὶ ἐγένοντο χάριν σκοποῦ τινος, διετηρήθησαν, ἐπειδὴ ἡ τύχη συνέστησε ταῦτα σκοπίμως· ἐκεῖνα δὲ, παρ' οἷς δὲν συνέβη τοῦτο, ἀπόλωντο καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἀπολλύμενα ὡς περ κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα τὰ « β ο υ γ ε ν ἦ ἂ ν δ ρ ὀ π ρ ω ρ α ». Ἐνταῦθα ἐκφράζεται βεβαίως ἡ ἔννοια, ὅτι τὰ σκόπιμον ἐν τοῖς ἔργοις τῆς φύσεως

οἷον τὰ φύλλα τῆς τοῦ καρποῦ ἕνεκα σκέπης. Ὡστ' εἰ φύσει τε ποιεῖ καὶ ἕνεκά του ἡ χελιδὼν τὴν νεοττιὰν καὶ ὁ ἀράχνης τὸ ἀράχνιον, καὶ τὰ φυτὰ τὰ φύλλα ἕνεκα τῶν καρπῶν καὶ τὰς ρίζας οὐκ ἄνω ἀλλὰ κάτω ἕνεκα τῆς τροφῆς, φανερόν ὅτι ἔστιν ἡ αἰτία ἡ τοιαύτη ἐν τοῖς φύσει γινόμενοις καὶ οὔσι. Καὶ ἐπεὶ ἡ φύσις διττή, ἢ μὲν ὡς ὕλη ἢ δ' ὡς μορφή, τέλος δ' αὕτη, τοῦ τέλους δ' ἕνεκα τᾶλλα, αὕτη ἂν εἴη ἡ αἰτία ἡ οὗ ἕνεκα. Ἀμαρτία δὲ γίγνεται καὶ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην· ἔγραψε γὰρ οὐκ ὀρθῶς ὁ γραμματικός, καὶ ἐπότισεν οὐκ ὀρθῶς ὁ ἰατρός τὸ φάρμακον· ὥστε δῆλον ὅτι ἐνδέχεται καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν. Εἰ δὲ ἔστιν ἔνια κατὰ τέχνην ἐν οἷς τὸ ὀρθῶς ἕνεκά του, ἐν δὲ τοῖς ἀμαρτανόμενοις ἕνεκα μὲν τινος ἐπιχειρεῖται ἀλλ' ἀποτυγχάνεται, ὁμοίως ἂν ἔχοι καὶ ἐν τοῖς φυσικοῖς, καὶ τὰ τέρατα ἀμαρτήματα ἐκείνου τοῦ ἕνεκά του. Καὶ ἐν ταῖς ἐξ ἀρχῆς ἄρα συστάσει τὰ βουγενῆ, εἰ μὴ πρὸς τινὰ ὄρον καὶ τέλος δυνατὰ ἦν ἐλθεῖν, διαφθειρομένης ἂν ἀρχῆς τινὸς ἐγένετο, ὡς περ νῦν τοῦ σπέρματος· Ἔτι ἀνάγκη σπέρμα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλὰ μὴ εὐθὺς τὰ ζῶα καὶ τὸ « οὐλοφυές μὲν πρῶτα » σπέρμα ἦν· Ἔτι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἔνεστι τὸ ἕνεκά του, ἥττον δὲ διήρθρωται· πρότερον οὖν καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἐγένετο, ὡς περ τὰ βουγενῆ ἀν-

ἠδύνατο, καὶ ἄνευ σκοπίμου βουλήσεως, νὰ προέρχεται ἐκ τούτου μόνου, ὅτι ἐκ τῶν ποικίλων ὄντων, ἅτινα συνέστησαν διὰ τῆς συναυτήσεως τῶν φύσει ἀναγκαίων ἐνεργειῶν, ἐσώθησαν μόνου ὅσα εἶχον ἐν ἑαυτοῖς τὴν δύναμιν νὰ διατηρήσωσιν τὴν ζωὴν. Ἴνα ἀποδώσωμεν ὅμως τὴν ἔννοιαν ταύτην τῷ Ἐμπεδοκλεῖ, οὐδὲν δικαίωμα δίδει ἡμῖν τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους. Περὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους λέγεται μόνου ἐνταῦθα, ὅτι παρέστησε τὰ βουγενῆ ἀνδρόπρωρα αὐτοῦ ἐξαφανισθέντα πάλιν· καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς ἤδη εἶχεν ἐξενέγκη ὑπὲρ τούτου τὸν λόγον, ὃν βραδύτερον παρὰ Λουκρητίω (Υ, 834 κέφ.) εὐρίσκωμεν, ὅτι δῆλα δὴ τοιαῦτα πλάσματα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ θρέψωσιν, μεταδώσωσι καὶ πρὸ κινδύνων ὑπερασπίσωσιν ἑαυτὰ, πάλιν θὰ ἦτο τοῦτο διάφορον τῆς ἀποπείρας πρὸς ἐξήγησιν τῆς σκοπίμου κατασκευῆς τῶν ὀργανικῶν ὄντων διὰ τῆς παραδοχῆς, ὅτι ἐκ

δρόπρωρα, οὔτω καὶ ἀμπελογενῆ ἐλαιόπρωρα, ἢ οὐ; ἄτοπον γάρ· ἀλλὰ μὴν ἔδει γε, εἴπερ καὶ ἐν τοῖς ζώοις. Ἔτι ἔδει ἐν τοῖς σπέρμασι γίνεσθαι ὅπως ἔτυχεν· ὅπως δ' ἀναιρεῖ ὁ οὔτω λέγων τὰ φύσει τε καὶ φύσιν· φύσει γάρ, ὅσα ἀπό τινος ἐν αὐτοῖς ἀρχῆς συνεχῶς κινούμενα ἀφικνεῖται εἰς τι τέλος· ἀφ' ἐκάστης δὲ οὐ τὸ αὐτὸ ἐκάστοις οὐδὲ τὸ τυχόν, ἀεὶ μέντοι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἂν μὴ τι ἐμποδίσῃ. Τὸ δὲ οὐ ἔνεκα, καὶ ὁ τούτου ἔνεκα, γένοιτο ἂν καὶ ἀπὸ τύχης, οἷον λέγομεν ὅτι ἀπὸ τύχης ἦλθεν ὁ ξένος καὶ λουσάμενος ἀπῆλθεν, ὅταν ὡσπερ ἔνεκα τούτου ἐλθὼν πράξῃ, μὴ ἔνεκα δὲ τούτου ἔλθῃ. Καὶ τοῦτο κατὰ συμβεβηκός· ἢ γὰρ τύχη τῶν κατὰ συμβεβηκός αἰτίων, καθάπερ καὶ πρότερον εἶπομεν· ἀλλ' ὅταν τοῦτο ἀεὶ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνηται, οὐ συμβεβηκός οὐδ' ἀπὸ τύχης· ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ἀεὶ οὕτως, ἂν μὴ τι ἐμποδίσῃ. Ἄτοπον δὲ τὸ μὴ οἴεσθαι ἔνεκά του γίνεσθαι, ἐὰν μὴ ἴδωσι τὰ κινούσιν βουλευσάμενον. Καί τοι καὶ ἡ τέχνη οὐ βουλεύεται· καὶ γὰρ εἰ ἐνῆν ἐν τῷ ξύλῳ ἢ ναυπηγικῆ, ὁμοίως ἂν φύσει ἐπολεῖ· ὡστ' εἰ ἐν τῇ τέχνῃ ἔνεστι τὸ ἔνεκά του, καὶ ἐν φύσει. Μάλιστα δὲ δῆλον, ὅταν τις ἰατραύῃ αὐτὸς ἑαυτόν· τούτῳ γὰρ ἔοικεν ἡ φύσις. Ὅτι μὲν οὖν αἰτία ἢ φύσις, καὶ οὕτως ὡς ἔνεκά του, φανερόν.

τῶν ἀπειρῶν τῆς τύχης γεννημάτων ἠδυνήθησαν νὰ διατηρηθῶσι μόνον ὅσα σκοπίμως ἀπετελέσθησαν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Δουκρητίου ἡ πρότασις ἐκείνη ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἡμετέρων μαρτύρων ἀποδίδεται τῷ Ἐμπεδοκλεῖ· ἐτι δ' ὀλιγώτερον ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν εἴτε ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους εἴτε ὑπ' ἄλλου τινὸς ἢ εὐρυτέραν σημασίαν ἔχουσα ἔννοια ἐκείνη, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ μνημονευθέντι ἤδη χωρὶς ἀναπτύσσει, πρὸς τούτοις δὲ πάντες οἱ γενικώτεροι λόγοι εἶνε κατὰ τῆς παραδοχῆς ταύτης. Διότι τὸ ζήτημα, ἂν δὲν δύνηται νὰ ἐξηγηθῇ τῆς ἐν τῇ φύσει τάξεως ἢ σκοπιμότης ἄνευ φυσικῆς τινος δυνάμεως κατὰ τελικοὺς λόγους ἐνεργούσης, τοῦτο τὸ ζήτημα δὲν ἦτο δυνατόν πρότερον νὰ προταθῇ πρὶν οἱ ἄνθρωποι ἐπέστησαν τὸν νοῦν εἰς τὴν σκοπιμότητα τῆς ἐν τῇ φύσει τάξεως καὶ ἤρξαντο νὰ παράγωσιν αὐτὴν ἐκ τινος κατὰ σκοπὸν ἐνεργούσης διανοίας. Τὸ βῆμα τοῦτο ὅμως, ὡς εἶνε βέβαιον ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀριστοτέλους ¹⁾ καὶ τοῦ Πλουτάρχου (Περικλ. 4), οὐδεὶς πρὸ τοῦ Ἀναξαγόρου ἐποίησεν, καὶ αὐτὸς δὲ τὴν αὐτοῦ νέαν ἀνακαλυφθεῖσαν ἀρχὴν, τοῦθ' ὅπερ μέμφεται αὐτοῦ συμφώνως ὅτε Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης,

¹⁾ Μετaph. I, 4. 984, β, 8 »μετὰ δὲ τούτους καὶ τὰς τοιχύτας ἀρχάς« (τοὺς Ἴωνας δῆλα δὴ, τὸν Ἐμπεδοκλέα, τοὺς Ἐλεάτας καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν), »ὡς οὐχ ἰκκνῶν οὐσῶν γεννησκι τὴν τῶν ὄντων φύσιν, πάλιν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὡσπερ εἴπομεν, ἀνγκυκζόμενοι τὴν ἐχομένην ἐζήτησαν ἀρχὴν· τοῦ γὰρ εἶ κκι καλῶς τὰ μὲν ἔχειν τὰ δὲ γίνεσθαι τῶν ὄντων ἴσως οὔτε πῆρ οὔτε γῆν οὔτ' ἄλλο τῶν τοιούτων οὐθὲν οὔτ' εἰκὸς αἴτιον εἶναι οὔτ' ἐκείνους οἰηθῆναι· οὐδ' αὖ τῷ αὐτομάτῳ κκι τῇ τύχῃ τοσοῦτον ἐπιτρέψκι πρᾶγμα κκιλῶς εἶχεν, νοῦν δὴ τις εἰπὸν ἐνεῖναι, καθάπερ ἐν τοῖς ζώοις κκι ἐν τῇ φύσει τὸν αἴτιον τοῦ κόσμου κκι τῆς τάξεως πάσης οἶον νήφων ἐφάνη πκρ' εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον, φανερώς μὲν οὔν Ἀναξαγόραν ἴσμεν ἀψάμενον τούτων τῶν λόγων, αἰτίαν δ' ἔχει πρότερον Ἐρμότιμος ὁ Κλαζομέ-

δὲν ἐφαρμόζει πανταχοῦ εἰς ἐξήγησιν τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐν ἐξαιρετικαῖς μόνον περιπτώσεσιν, ὅσας δὲν ἐξαρκεῖ αὐτῷ ἢ μηχανικῇ ἐξήγησις. Ὅτι δὲ εἰς τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας περιπτώσεις δὲν καταλέγεται καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, διασαφεῖται ἤδη ἐκ τῶν ἄνω (σ. 14) εἰρημένων. Τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα προήλθον δὴ κατ' αὐτὸν ἐκ τῆς διὰ τοῦ ἀέρος καὶ αἰθέρος γονιμοποιηθείσης γῆς· περὶ συμμεθέξεως τοῦ κοσμοποιοῦ νοῦ εἰς τὴν γένεσιν τούτων οὐδεμία μνεία γίνεται. Ὁ Ἀναξαγόρας λοιπὸν δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ τῷ Ἐμπεδοκλεῖ ἐπαρκῆ ἀφορμὴν πρὸς τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐν τῇ φύσει σκοπιμότητος, ἢ παρ' αὐτῷ ζητοῦσιν. Ἐπειτα πιθανὸν ὅτι ἐκ τῶν δύο τούτων συγχρόνων φιλοσόφων ὁ Ἐμπεδοκλῆς συνέταξε τὸ διδακτικὸν αὐτοῦ ποίημα πρότερος ἢ ὁ Ἀναξαγόρας τὸ περὶ φύσεως βιβλίον αὐτοῦ (Πρβλ. Philos. d. Gr. I, 919 κέφ). Πολλῷ δ' ἀπιθανώτερον εἶνε, ὅτι εἰς αὐτὸν ἤδη ἀνήκει ἡ παραγωγὴ ἐκείνη τῶν σκοπίμως διατεταγμένων τῆς φύσεως ἔργων ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἢ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ φυσικῇ ἐν εἴδει ἀποπειρας ἐκτίθησι, καὶ τὴν ὅποιαν οὔτε αὐτὸς οὔτε ἄλλος τις ἀποδίδει εἰς τὸν Ἐμπεδοκλέα. Οὕτω δὲ καὶ δι' ὧν λέγει ὁ Ἐμπεδοκλῆς περὶ τῆς διαδοχῆς τῶν διαφόρων ὀργανικῶν πλασμάτων δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὅτι ἐσκόπει νὰ ὑποδηλώσῃ τὰ ἐντελέστερα τούτων ὡς τὰ βιώσιμα λείψανα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ πλήθους τῶν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γεννη-

νιος εἰπεῖν κ. Πλουτ. Περικλ. 4: «(1) δὲ πλείστα Περικλεῖ συγγενόμενος. . . . Ἀναξαγόρας ἦν ὁ Κληζομένιος, ὃν οἱ τότε ἄνθρωποι Νοῦν προσηγόρευον, εἴτε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ μεγάλην εἰς φυσιολογίαν καὶ περιττὴν διαφρανεῖσιν θυμιάσωντες, εἴ' ὅτι τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τύχην οὐδ' ἀνάγκην διακοσμήσεως ἀρχήν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε καθ' ἑαυτὸν καὶ ἄκρατον ἐν μεμιγμένοις πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀποκρίνοντα τὰς ὁμοιομερείας».